

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
Харченка Сергія Яковича

на дисертаційне дослідження Петрухан-Щербакової Людмили Юріївни
«Теорія і практика соціальної роботи у спадщині Мері Елен Річмонд»,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Сучасні українські реалії вимагають від системи соціального захисту та соціальної роботи пошуку нових рішень для вирішення нагальних проблем, породжених процесом децентралізації, перебігом військових дій, реформами в сфері молодіжної та освітньої політик тощо. Особлива роль у пошуку відповідей на виклики сьогодення у соціальній сфері належить соціальним працівникам. Зважаючи на те, що пошук способів удосконалення теорії і практики соціальної роботи можна знайти у витоках історії соціальної роботи, наразі актуалізуються питання дослідження як вітчизняного так і зарубіжного досвіду. Значний досвід подолання гострих соціальних викликів та виконання завдань соціального захисту населення в різні роки напрацьовано соціальними педагогами і соціальними працівниками в зарубіжних країнах, зокрема США. Тому вивчення зарубіжного здобутку з історії та теорії соціальної роботи, а також імплементація корисних зарубіжних практик у простір соціальної роботи України становить як науковий, так і практичний інтерес.

Незаперечним є те, що у галузі науки, теорії і практики соціальної роботи особливої уваги заслуговує постать Мері Елен Річмонд. Вчена є засновницею одного з напрямів в теорії соціальної роботи та авторкою методів «соціального діагнозу» і «ведення випадку». Виходячи із цього, дисертація Л. Ю. Петрухан-Щербакової є на часі. Дослідження здобувачки пов'язане із аналізом життя, професійної діяльності, наукових праць і присвячене розгляду основних аспектів теорії і практики соціальної роботи Мері Елен Річмонд. Науковий інтерес викликає світогляд дослідниці; чинники, що вплинули на формування основних постулатів теорії соціальної роботи та її практичного досвіду, де ключовою темою виступає лінія індивідуального підходу в роботі із

особистістю та потреба в побудові партнерства в суспільстві на різних етапах роботи із отримувачем послуг. Відповідно, актуальність теми дослідження Л. Ю. Петрухан-Щербакової обумовлена потребами часу та недостатньою розробкою цього питання у вітчизняній науці.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до науково-дослідної теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0116U002960).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У процесі дослідження дисертантка:

- простежила етапи формування та розвитку Мері Елен Річмонд як особистості так і професіонала, розкрила чинники, що вплинули на особистість дослідниці;
- охарактеризувала зміст праць дослідниці;
- комплексно дослідила основні аспекти теорії і практики соціальної роботи в спадщині Мері Елен Річмонд на основі маловідомого і раніше невідомого фактологічного матеріалу;
- уперше системно і цілісно розкрила погляди Мері Елен Річмонд стосовно соціальної роботи в США кінця XIX – початку ХХ ст.;
- розкрила внесок Мері Елен Річмонд у формування теорії та практики соціальної роботи та у становлення спеціальності – соціальна робота на методологічному, організаційному та практичному рівнях.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертація Л. Ю. Петрухан-Щербакової є комплексним науковим дослідженням, у якому цілісно представлено погляди Мері Елен Річмонд на теорію та практику соціальної роботи. Звернемо увагу, що здобувачкою виявлено основні суб'єктно-функціональні лінії, на яких була зосереджена діяльність Мері Елен Річмонд: людина (становлення в соціумі та повернення до соціуму), соціальний працівник (професійність і роль як помічника у становленні та реінтеграції особистості), діяльність благодійних організацій (побудова стосунків між особою та суспільством), чого не було зазначено раніше.

Спираючись на першоджерела та інтерпретаційні джерела здобувачка розкрила специфіку особистісного та професійного становлення Мері Елен Річмонд; схарактеризувала вплив її партнерів та критиків на теорію соціальної роботи; описала критерії ефективності соціальної роботи у теорії Мері Елен Річмонд; визначила зміст партнерства в роботі із оточенням клієнта відповідно до теорії дослідниці; визначила соціально-педагогічний контент науково-практичної спадщини Мері Елен Річмонд.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій Петрухан-Щербакової Л. Ю. дають змогу стверджувати, що вона сумлінно опрацювала значний обсяг літератури (298 джерел), на основі яких сформувала власне бачення досліджуваної теми.

Зауважимо, що дисертація характеризується логічністю побудови, змістовністю та обґрунтованістю викладених ідей. Авторка демонструє відповідний рівень культури наукового мислення, її вміння за допомогою комплексу загальнонаукових і спеціальних методів синтезувати емпіричний та практичний рівні наукового дослідження, порушувати і розвіювати наукові проблеми, аргументовано і переконливо викладати матеріал.

Усе це дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Л. Ю. Петрухан-Щербакової достатньо обґрунтовані.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертація Л. Ю. Петрухан-Щербакової містить нові, раніше не захищенні наукові ідеї, розроблення яких розв'язує актуальні наукові знання. Основні положення і результати дослідження впроваджено в практику роботи трьох ЗВО України, що підтверджено відповідними довідками та використані під час оновлення змісту навчальних дисциплін і в процесі проведення навчальних занять для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності «Соціальна робота»; у процесі проходження студентами різних видів практик; для підвищення професійної компетентності фахівців соціальної роботи, соціальних

працівників, представників громадських організацій та інших фахівців соціальної сфери.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Не викликає сумнівів практична значущість пропонованого дослідження, оскільки фактологічний матеріал і джерельна база можуть стати основою для подальших наукових розвідок історії соціальної роботи та соціальної педагогіки, при укладанні навчальних підручників та посібників з історії та методології соціальної роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами ЗВО при оновленні змісту навчальних програм та лекційного й практичного матеріалу для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності «Соціальна робота». Зауважимо, що зміст дисертації стане в нагоді соціальним працівникам, молодіжним працівникам та представникам громадських і благодійних організацій, які зможуть впровадити окремі елементи в роботі із своїми отримувачами послуг та волонтерами.

7. Оцінка змісту дисертації і завершеність загалом.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, висновків до роботи, списку використаних джерел (у кількості 298, з яких 86 – іноземною мовою) та 15 додатків. Дослідження структуровано організовано: чітко окреслено його об'єкт, предмет, мету, сформульовано його завдання, забезпечено відповідність завдань та послідовність і логічність висновків. Виклад матеріалу с аргументованим, а зміст розділів обґрунтованим. Зміст розділів і підрозділів переконує в тому, що здобувачка досягла сформульованої мети дослідження. Загалом зміст дисертації, автореферату, публікацій дає підстави стверджувати, що подане на захист дослідження є самостійним і завершеним; його результати містять наукову новизну, мають теоретичну і практичну значимість, пройшли необхідну апробацію на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. На нашу думку, для посилення роботи і зменшення критичних зауважень дисертантці варто було б дещо уточнити сформовану класифікацію етапів життя і творчості Мері Елен Річмонд і подати більш детальне обґрунтування критеріїв обраних для її формування.

2. Для більш наочного сприйняття матеріалу дисертації дослідниці варто було б додати схеми, що розкривають зміст понять «ведення випадку» («case work») та «соціальний діагноз» («social diagnosis») відповідно до спадщини Мері Елен Річмонд.

3. Внесок Мері Елен Річмонд у становлення теорії і практики є беззаперечним. При цьому, у дисертації хоч і зазначені ключові аспекти цього внеску, але не в повній мірі розкрито вплив на формування соціальної політики і законодавства США кінця XIX – початку ХХ ст. Додатковий опис або проведене порівняння у вигляді таблиці посилило б Другий розділ.

4. Схвально оцінюючи виконаний аналіз робіт за авторством Мері Елен Річмонд, відповідно до чого було виділено теоретичні ідеї та практичні надбання науково-практичної спадщини Мері Елен Річмонд, а також сформовані групи ідей і напрацювань відповідно до рівнів впровадження, на нашу думку, візуальне зображення та зазначення конкретних нормативно-правових документів відповідно до визначених рівнів підсилило б роботу.

5. За своєю основою виконане дослідження є теоретичним. Проте, навіть часткові емпіричні дослідження найбільш актуальних питань теорії і практики соціальної роботи що стосуються, зокрема, благодійних організацій України, посилило б практичну значущість виконаного дослідження.

Утім, висловлені зауваження та побажання не є викликом авторії дослідження, вони не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і є швидше приводом для наукової дискусії та подальшого наукового пошуку.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Основний зміст та результати дослідження відображені у 14 публікаціях (11 з яких є одноосібними, 3 – у співавторстві), 4 – у провідних фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 4 – у збірниках

наукових праць, 5 – у матеріалах науково-практичних конференцій. На основі аналізу цих публікацій констатуємо, наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

10. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки викладені в авторефераті повністю відображають основні положення і структуру дисертації. Наукові тези, висновки, наведені Л. Ю. Петрухан-Щербаковою, належним чином розкриті і обґрунтовані в рукописі дисертації.

11. Висновок.

Підводячи підсумок зазначимо, що дисертація Людмили Юріївни Петрухан-Щербакової на тему «**Теорія і практика соціальної роботи у спадщині Мері Елен Річмонд**» є самостійним, завершеним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, відповідає вимогам, зазначеним у пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (зі змінами внесеними постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015), а її авторка – Петрухан-Щербакова Людмила Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ)

Харченко С. Я.

Підпись *Харченко С. Я.*
Засвідчує
Начальник відділу кадрів *А. М. Глібова*
ДЗ "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка"

